

Posudek na magisterskou diplomovou práci

Vanji Igić, Momo Kapor: *Magija Beograda* – komentovaný překlad.

Praha, 2014, 90 s., 70 s. příl.

Předložená diplomová práce na první pohled upoutá teoretickou částí literárněvědnou a translátologickou a praktickou v podobě samotného překladu uměleckého textu a rovněž výraznou estetickou úpravou Příloh, ve kterých je mimo jiné v pečlivě provedených skenech představeno malířské dílo autora, přestože se práce zajímá primárně o jeho literární tvorbu. Příloha obsahuje také originální text přeloženého výběru povídek. Při pozorném čtení práce vyvstává před čtenářem životný portrét zkoumaného srbského spisovatele, ale zároveň i vřelý a fundovaný vztah autorky magisterské práce k dílu Moma Kapora (osobní vyznání vtělila Vanja Igić do předmluvy, aby práci samu nezatížila emocí). Máme v rukou práci vytvářenou především jako poctu autorovi, o němž česká čtenářská obec má jen mizivou představu, neboť je znám ze skrovných českých uvedení té generaci, kterou jsme si zvykli označovat jako 50+.

Cílem práce, jak jej stanovuje posluchačka v úvodu, je připravit jazykové podmínky a odborné zázemí pro překlad celého díla věnovaného Bělehradu. Autorka má ambici osvědčit svou jazykovou kompetenci pro umělecký překlad a využít českou respektive slovenskou translátologickou teorii při řešení transpozice originálu do cílového jazyka.

Práce je vytvářena ve dvou rovinách – teoretické, literárně kritické a aplikované teorie překladu a praktické, ve které zúročuje odbornou analýzu díla Moma Kapora i kontextu doby, kdy vznikalo, tak i konkrétního vybraného titulu, aby mohla správně interpretovat a transponovat autorovo umělecké vidění a pojmání specifického života města Bělehradu a jeho obyvatel ve vlastním překladu do češtiny.

Posluchačka vybrala z mnoha Kaporových knižních titulů sbírku povídek věnovaných Bělehradu *Magija Beograda*. Ač Bělehrad není rodným městem autora, je jeho celoživotní láskou a črty, obrázky, fejetonové zachycení okamžiku i příběhové povídky věnované tomuto městu jsou přitažlivé zejména pro autorův svébytný poetický, nicméně úsporný a výstižný jazykový projev, který charakterizuje období neorealistickeho literárního směru v srbské literatuře v šedesátých a sedmdesátých letech. Pro svůj záměr posluchačka vybrala prvních jedenadvacet povídek, zhruba pětinu z celkového počtu, které reprezentují celou škálu žánrových obrázků, retrospektiv, autorových vyznání či zaznamenání osudových okamžiků v životě bezejmenných Bělehradčanů. Překlad vybraného souboru povídek a podrobný translátologický komentář tvoří hlavní část práce. Přesto studie věnovaná dílu i společensko-politickým podmínkám, v nichž dílo M. Kapora vznikalo, která překlad a komentář předchází a má sloužit k pochopení autorova literárního i výtvarného díla i jeho občanských postojů je klíčová nejen pro samotný překlad, ale i pro cenný vklad autorky prezentovat autora v českém prostředí a zároveň je de facto finálním výstupem posluchačky literárněvědného modulu, čímž se tato práce odlišuje od víceméně prakticistního překladatelského postupu. Tato část

práce je v podstatě výchozím předpokladem nutné a úspěšné analýzy díla vybraného pro překlad.

V kapitole *Momo Kapor – portrét autora* se autorka na 23 stránkách literárně kritického textu věnuje počátkům tvorby, které spadají do období tzv. džínové prózy, respektive prózy nového stylu. V první podkapitole *Počátky tvorby* autorka odkazuje na zásadní odborné studie jihoslovanských literárních vědců i na kontext světového literárního směru, který v jihoslovanských literaturách našel značnou odezvu. V následující podkapitole *Odlehčený styl Moma Kapora* představuje autorka různost přijetí Kaporova literárního díla v domácím prostředí literárními kritiky (spíše negativní a pohrdavé) a čtenáři (kterým odlehčený styl autora vyhovuje srozumitelností, humorem i politickou ironií a zejména uplatněním živého bělehradského slangu mladé generace). Autorka se staví na stranu pozitivního vnímání Kaporova díla a obhájí přednost do jisté míry žurnalistického, respektive dokumentaristického zachycení aktuální všední reality v jeho díle. Třetí podkapitola *Změna tvorby – od džínové prózy k próze v maskáčích* mapuje politicky kontroverzní postoje i tvůrčí etapu autora v době jugoslávské krize a konfliktu v první polovině devadesátých let, následující podkapitola *Kapor jako nacionalista* s tímto obdobím úzce souvisí. Posluchačka předkládá zásadní milníky vzniku nacionalismu a dalších ismů, které rozdmýchly koncem šedesátých let v Jugoslávii politickou krizi, kterou Tito autoritativně a tvrdě potlačil, aby po jeho smrti znovu vyvstaly dlouho neřešené problémy společného federativního státu. Kaporovy postoje posluchačka ilustruje na některých jeho literárních dílech a opírá se o Kaporovu memoárovou knihu *Zpovědi* i o studii Dragana Žuniće *Nacionalizam i književnost : srpska književnost 1985-1995* a neshledává na Kaporových názorech, respektive literární reflexi válečného konfliktu žádné nacionalistické, nevraživé či nenávistné projevy. Přesto Kaporovo angažmá v období jugoslávského ozbrojeného konfliktu v první polovině devadesátých let vyhotilo vztah zejména mezi Chorvaty, ale i mezi některými Srby. Kapor je však ve svém díle konzistentně bystrým pozorovatelem všech událostí a s uměleckou invencí přetavuje „velké“ politické i „malé“ osobní příběhy do mozaiky nadčasového, globálního údělu člověka. Autorce je třeba vyslovit pochvalu, že měla odvalu ujmout se také analýzy autorovy osobnosti a tvorby z tohoto období, otevřít téma nacionalismu v postjugoslávském prostoru. Podkapitola *Obraz Bělehradu v Kaporově próze* pak úzce souvisí s dílem vybraným pro překlad a přináší analýzu autorova zachycení atmosféry města, místopisu bělehradských čtvrtí, kontrastu centra a periferie, života a pocitů jeho obyvatel v neopakovatelné poetické skice, kresbě, malbě či fresce, což nepochybně souvisí s původní a zároveň paralelní profesí Moma Kapora – s malířstvím. Poslední podkapitola studie o Kaporovi *Kapor akademický malíř* přináší přehled jeho výtvarného díla, které pak posluchačka představuje ve výběru v příloze. Tato literárně kritická studie je nejen výchozí analýzou literárního díla vybraného autora pro překlad a nástin reality prostředí, ve kterém text vznikl, ale také fundovaným doprovodným textem pro případné knižní vydání překladu.

Druhá část práce přináší sám překlad a komentář k překladatelskému postupu při řešení některých závažných otázek transpozice originálu do českého jazyka a do českého prostředí vůbec, aby autorův záměr, umělecké prostředky a atmosféra díla ztratily co nejméně na úplnosti, originalitě a účinku.

Komentář se věnuje zásadním a vybraným vzorovým problémům, na které překladatelka narazila. Podkapitola *Výběr titulu a volba českého názvu* prozrazuje důvod, proč se odchýlila od doslovného názvu originálu, proč neponechala pro českého čtenáře původní název sbírky povídek *Magie Bělehradu*, respektive *Kouzlo Bělehradu*, ale rozhodla se pro formu oslovení města: Bělehrade, má kouzelná láska! Tímto názvem dává v první řadě najevo autorův niterný vztah k městu, k místu jeho neochabující inspirace, vychází z typologie Kaporových názvů povídek i z podobnosti názvu velmi oblíbeného rozhlasového pořadu *Beograde, dobro jutro*, který oslovoval a názorově ovlivňoval tutéž generaci jako Kaporova tvorba sedmdesátých a osmdesátých let. V oddílu *Stanovení překladatelských priorit* se autorka mimo jiné přiznává k nestandardní situaci, že pro ni jako překladatelku je srbština stejně jako pro autora originálu mateřským jazykem, v češtině získala kompetenci během vzdělávacího procesu na českých školách (základní, střední i vysokou školu). Nicméně tento fakt má dvě roviny, jednu pozitivní, protože reálie originálu jsou jí důvěrně známé na rozdíl od českého mluvčího, byť odborníka na danou jazykovou oblast, druhou negativní v rovině hledání správného lexikálního ekvivalentu jak z hlediska expresivity, tak synonymity nebo dobové aktualizace. Překladatelka přehledně definuje zásadní jazykové rozdíly mezi srbštinou a češtinou, podrobněji se zastavuje u analýzy autorského jazyka a sleduje z tohoto úhlu pohledu i jiná díla autora než jen překládané dílo. Upozorňuje na problémy transkripce cizích jmen do srbské cyrilice a z ní i do latinky, kterou srbština používá paralelně. Do oddílu *Ochuzení a obohacení překladu* zařadila otázku frazémů a jejich konkrétní řešení pro daný překlad. Zde také upozorňuje na asymetrii přejímání cizích slov v srbštině a češtině (orientalismy v srbštině oproti germanismům či internacionalismům v češtině). O řešení poměrně složité věty u Kapora a komplikované interpunkce informuje v následujícím oddílu *Kaporova věta*. Pro český překlad posluchačka zvolila krácení souvětí na kratší, srozumitelnější úseky a podřídila interpunkci českému úzu. Věnuje se také překladu názvů, respektive jmen, ponechává pokud možno původní názvy, významová pojmenování překládá. Překladatelka se rozhodla nepoužívat pro autochtonní výrazy vysvětlivek pod čarou, ale zvolila nenásilný způsob včlenění významu neznámého výrazu do samotného textu. Jak si poradila s tímto problémem, popisuje v podkapitole *Poznámkový aparát*. Pro orientaci čtenáře po bělehradském místopisu sestavila překladatelka dodatek v podobě českých názvů míst, která jsou v povídkách zmíněna a jejich srbského ekvivalentu, aby byla dohledatelná v přiložené mapě Bělehradu vydané v Srbsku.

Komentář je veden snahou předestřít širší problémů a otázek, které před překladatelem během překladatelského procesu stojí a to jak v obecné rovině, tak zejména v konkrétních případech zvoleného díla a dát na ně co nejlepší odpověď v podobě přirozeného, nenásilného českého textu, který není jen doslovným převedením lexikálním, ale usiluje především o stejně autentickou poetiku autorova jazyka a stylu. Při četbě překladu samého pak můžeme konstatovat, že překladatelka pracovala s originálem nanejvýš korektně, objektivně i emočně zároveň a podařilo se jí najít v situacích výrazných rozdílů mezi oběma jazyky a prostředím velmi vhodná řešení. Samozřejmě je možné dospět k řešením odlišným, třeba i lepším, ale v celkovém výsledku lze považovat překlad za velmi dobře zvládnutou transpozici autorova uměleckého záměru určeného srbskému adresátovi do jazykové a pojmové sféry českého čtenáře. Překlad zachovává ležérnost, fejetonovou zkratku časové aktuality, humornou i něžně

ironizující tón, ale současně také nostalgickou poetiku, silnou emocionální rovinu vztahu autora k milovanému městu i touhu zachytit nepolapitelné, stále se proměňující kouzlo míst a jejich obyvatel a schopnost vyjádřit filozofii pomíjivosti lidského života v kontrastu s historickým časem města, do něhož právě tyto efemérní a snad i nedůležité lidské osudy vtiskly nerasmazatelnou stopu, aby ho učinily místem jedinečným.

Seznam použité literatury pro zpracování studie, překladu a komentáře je velmi solidní a svou aktuálností zdrojů signalizuje autorčinu původnost zpracování tématu. Primární literatura čítá 15 položek Kaporových děl (ve výčtu však chybí výběr textů *A jiné povídky* přeložených do časopisu Světová literatura 1978, rozhlasové hry v českém překladu *Znovu noc, Tenkrát*). Sekundární literatura – odborná je rozdělená do pododdílů - literárněvědná (34 položek), translatologická (6 monografií), jazykové příručky (slovníky české, srbské i oboustranné – 14 položek), ostatní zdroje – elektronické kromě jazykových příruček jde o internetové zdroje informací o autorovi – 11 položek). Je třeba zmínit, že v práci v přílohách se objevuje ještě jeden bibliografický soupis literárního díla autora v originále, který je převzat z elektronického zdroje nadace Moma Kapora v Bělehradě a představuje obsáhlé knižně vydané i na divadelních scénách, v rozhlase a televizi inscenované autorovo dílo. Zastoupeny jsou také scénáře pro celovečerní filmy a obecně je zmíněn scénaristický podíl na mnoha televizních pořadech. Získáváme tedy podrobný přehled o rozsáhlém díle autora, byť ze strany nadace poněkud nedbale až neprofesionálně provedený.

V diplomové práci Vanja Igić uplatňuje teoretickou výbavu posluchačky literárněvědného zaměření a zároveň vlastní ambici zprostředkovat dílo autora, kterému se věnuje, českému čtenáři v kvalitním a translatologicky fundovaném překladu do češtiny. Eventuální námitku, že by práce mohla přinést formálním rozsahem objemnější studii, vyvracím zdůrazněním toho, že autorka vynaložila velké úsilí vybudovat práci tak, aby teoretické i praktické zázemí pro překlad bylo efektivní a dostačující. Obojí posluchačka úspěšně zvládla a lze konstatovat, že práce splňuje požadavky kladené na magisterskou diplomovou práci, doporučuji ji k veřejné obhajobě a hodnotím ji jako výbornou.

PhDr. Milada Nedvěďová, Ph.D.
Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

V Praze, 25. 8. 2014